

Tarkennettu säilytysohjelma poikastuottajille ja säilyttäjäille

Juha Kantanen

MTT:n koordinoiman suomalaisen maatiaiskan säilytysohjelman tavoitteena on turvata alkuperäisen ja uhanalaisen maatiaiskan säilyminen, taata maatiaiskan rotupuhkaus ja ylläpitää rodun perinnöllistä monimuotoisuutta. Säilytysohjelman tarkennetut säännöt antavat raamit näiden tavoitteiden toteuttamiseksi. Samalla selkeytetään poikastuottajan ja säilyttäjän roolia maatiaiskan suojelutyössä. Suurimmalle osalle tarkennetut säännöt eivät aiheuta huomattavaa muutosta käytäntöihin.

Hyvät toimintatavat

Koko säilytystyön perusta on, että maatiaiskan hoidossa noudatetaan siipikarjan kasvatusta sääteleviä viranomaisuuksia ja velvoitteita: rekisteröidytään Elintarviketurvalisuusvirasto Eviran ylläpitämään rekisteriin, suojataan kanat lintuinfluenssan varalta ja tehdään salmonellatestit, mikäli tarpeen. Säilytysohjelmassa oleminen ei edellytä salmonellatestiä – mitään tauteja ei saa kuitenkaan levittää eläimiä mydessään – mutta jos kananmunia ja lihaa myy tai lahjoittaa elintarvikkeiksi, viranomaiset edellyttävät salmonellatestejä.

Vaatimukset lattiakasvatuksesta, ulkoilumahdollisuudesta ja muista kasvatusolosuhteista, jotka mahdollistavat lajinmukaisen käyttäytymisen, pysyvät ennallaan uudistetuissa säännöissä.

Jatkossa poikastuottajat huolehtivat uusien poikasten kasvattamisesta myyntiin. Säilyttäjän pääasiallisena tehtävänä on ylläpitää ja lisätä omaa kotitarveparveaan.

Risteytyminen estettävä

Kun poikastuottaja ja säilyttäjä kasvattaa vain yhtä maatiaiskana-

kantaa, vältetään risteytymisuhalta muihin kanarotuihin. Jos kasvatuksessa on kuitenkin useita kanakantoja ja –rotuja, on ehdottomasti varmistauduttava siitä, että maatiaiskan säilyvät aitoina, vapaana muiden rotujen geenivaikutukselta. Käynnissä oleva DNA-merkkitutkimus voi tuoda muutoksia eri maatiaiskanakantojen ylläpitoon, mutta ennen tulosten valmistumista jatketaan vanhalla tavalla kasvattaa maatiaiskanakantoja ominaan.

Risteytyminen on estettävä läpi koko kasvatusketjun. Jatkossa poikasia ja siitosmunia hankitaan pääosin poikastuottajilta (joita tarvitaan jokaiselle kanakannalle lisää). Maatiaiskana kasvatetaan koko elinkaaren ajan erillään muista kanaroduista. Siitosmunia aletaan kerätä haudontaan kuukauden päästä siitosryhmän muodostamisesta (väärän kukon siittiöt varmasti tuhoutuneet) ja eläimet merkitään jalkarenkain ja siipimerkein, jotta eri kanakannat tunnistetaan varmuudella.

Monimuotoisuuden ylläpito

Säilytysohjelmassa vaalitaan maatiaiskanakantojen perinnöllistä monimuotoisuutta pitämällä siitosryhmissä riittävästi siitoskukkoja ja asettamalla ohjelmaan tuotettujen poikasten myyntimäärälle yläraja. Tavoite on, että mahdollisimman monen eri kanalan mahdollisimman moni kana ja kukko jättävät geeninsä seuraavaan maatiaissukupolveen. Sairaita ja ilmiänsuhtaan epänormaaleja yksilöitä ei pidä käyttää siitoseläiminä.

Ilmestymispäivä 30.11.2012

Julkaisija:

Kansallinen eläingenvaraohjelma
MTT, Maa- ja elintarviketalouden
tutkimuskeskus
Biotekniikka- ja elintarviketutkimus
31600 Jokioinen

Ulkoasu ja taitto:

T:mi Digijipee, www.digijipee.net

Säilytysohjelman yhteystiedot:

Kysymykset ja kommentit sähköpostitse osoitteella

eläingenivarat@mtt.fi

Suunnittelija Tiina Tuovinen
MTT/BEL, 31600 Jokioinen
puhelin 029 5317838
tiina.tuovinen@mtt.fi

Suomalaisen maatiaiskan säilytysohjelman neuvotteluryhmän kokoonpano:

Pasi Hellsten, Uusikaupunki
pasi_hellsten@golder.fi

Elina Lindström, Kuusjoki
pippuri_82@hotmail.com

Jarmo Manninen, Valkeala
jarmo.manninen@kolumbus.fi

Tarja Ojanne, Vihti
tarja.ojanne@elisanet.fi

MTT:n edustajat toimivat asioiden esittelijöinä neuvotteluryhmässä ja käytännön toteuttajina.

Maatiaiskan säilytysohjelma

Internetissä:

www.mtt.fi > Eläingenvaraohjelma
Maatiaiskan säilytysohjelma

sosiaalisessa mediassa:

[www.facebook.com/suomalaisen-
maatias-kanan-sailytysohjelma](http://www.facebook.com/suomalaisen-maatias-kanan-sailytysohjelma)

Maatiaiskan monimuotoisuus- kartoituksen vierailut tehty

Miika Tapio

Edellisessä tiedotteessa (Tiedote 1/2012) esitellyn MTT:n maatiaiskanojen DNA-tutkimuksen kenttävaihe on valmis. Miika Tapio ja Mervi Honkatukia kiersivät maatiaiskanaohjelmaan kuuluvien luona elo- ja syyskuussa. Verinäytteen oton lisäksi linnuilta mitattiin siipien, jalkojen ja rintalastan kokoa, eläimen painoa, ja linnut valokuvattiin. Nyt hankkeessa siirrytään DNA:n eristykseen verestä ja ulkonäön tarkempaan kirjaamiseen. Kantojen vertailuun asti suunnitellaan päästävän kevään aikana.

Verinäytteen lisäksi eläimistä otettiin monta mitta.

Kenttävaihe oli tiivis. Vierailupaikkoja oli 35, joista neljässä mukaan otettiin kahta eri kantaa. Matkapäiviä oli vain 10, joten päivät olivat tarkasti aikataulutettuja. Ajokilometrejä tuli yhteensä 3870. Siitä huolimatta yli puolet työpäivästä vierähti vierailuilla, joilla tutkimukseen ”rekrytoitiin” noin 200 lintua. Mukaan saatiin kaikki ohjelmassa mukana olevat kanakannat. Alkuvaiheessa rajattiin kaukaisimmat alueet pois, mutta muuten vierailujakauma vastaa säilyttäjien maantieteellistä jakaumaa (**kartta**).

Vierailukohteiden määrää jouduttiin rajaamaan (aikataulukysymys), joten kohteiden valinta oli vaikeaa. Aluksi tarkasteltiin säilyttäjäläistä niitä, joilla oli tieto kanojen alkuperästä. Listan perusteella koottiin paikat, joilla oli harvinaisimmat kannat. Sen jälkeen muodostettiin ajettavissa olevia reittejä niin, että kutakin kantaa olisi monesta alkuperästä ja mielellään varhaisesta osasta säilytysketjua. Vaikka käytetty alkuperätieto osoittautui toisinaan vanhentuneeksi, maantieteellisen hajonnan ja alkuperätiedon hyödyntäminen paransi näytteenoton kattavuutta. Monella oli aikuisia lintuja useasta alkuperästä, myös vierailualueiden ulkopuolelta.

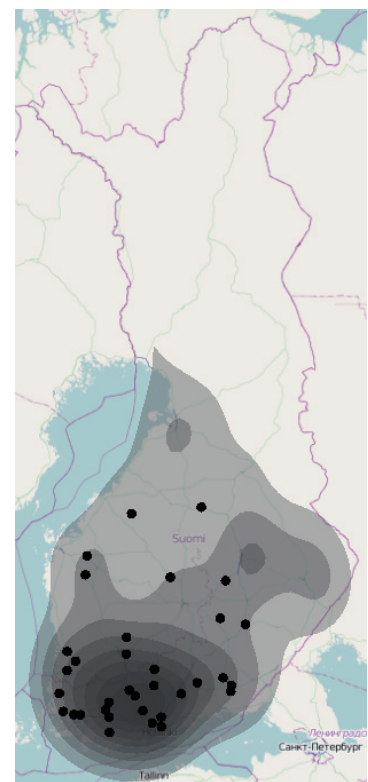
Tietojen tarkempi tarkastelu on vielä edessä, mutta voi jo sanoa, että suomalainen maatiaiskana on mielikuvia monimuotoisempi, ja vaihtelua on runsaasti jopa yksittäisessä parvessa. Vanhastaan on puhuttu maatiaiskan alaisimenharmaista jaloista,

mutta vastaan tuli ainakin myös keltaista, ruskeaa, vihreää, vaaleanpunaista, mustaa ja valkoista.

Moni on tarkka jalkojen täydellisestä sulattomuudesta. Karsinnasta huolimatta useissa kannoissa osalla linnuista oli sulkia tai sulantynkiä nilkoissa tai varpaiden väleissä. On syytä selvittää, ovatko sulat merkki risteymästä, kuten moni ajattelee. Sekoittumista päästään tarkastelemaan, kun tehdään DNA-vertailua toisiin rotuihin.

Suksiitos mietitytti monia. Usea oli havainnut jonkin sukusiitoksen liittyvän ongelman. Sukusiitoksen seuraukset vaihtelevat paljon, joten vaikutuksen ennustaminen ja tutkiminen on vaikeaa. Yksi suunniteltu tapa on verrata DNA:sta arvioitua sukusiitosta lintujen kokoon ja symmetriaan: sukusiitoksen ajatellaan osaltansa tekevän linnut pienemmiksi ja epäsymmetrisemmiksi, vaikkei se ole ainut vaikuttava asia.

Maatiaiskanojen omistajat olivat todella avuliaita ja valmiita osallistumaan tutkimukseen. Moni näkee tarpeita selvittää, mitkä kantojen erot todella ovat, mikä onkin projektin päätavoite. Moni näkee myös tarpeen selvittää, onko tietyissä osassa kanakantaa tapahtunut risteymä. Vaikka projekti ei pysty kattavasti arvioimaan tätä, mahdollistaa nyt tehtävä työ sen tarkemman kartoittamisen myöhemmin. Joka paikassa opimme uutta, ja mielellään olisimme jatkaneet kierrosta. Projektin etenemisestä tiedote-

Kartta. Vierailupaikkojen karkeat sijainnit ja varjostuksena säilytysohjelman tiheys eri alueilla. Mitä tummempi alue, sitä enemmän alueelta saatiin eläimiä analyysihin. (Pohjakartta: © OpenStreetMap contributors)

taan edelleen ohjelman tiedotteissa ja ohjelman Facebook -sivuilla. Tarkempia tuloksia sisällytetään mahdollisuuksien mukaan tiedotteisiin.

Säilytysohjelman neuvotteluryhmän jäsenet

MTT:n edustajat toimivat neuvotteluryhmässä asioiden esittelijöinä. Neuvotteluryhmän puheenjohtajana on Juha Kantanen ja sihteereinä/asiiantuntijoina Mervi Honkatukia, Miika Tapio ja Tiina Tuovinen.

Varsinaiset jäsenet ovat:

Pasi Hellstén, Uusikaupunki

Olen Uudessakaupungissa (Kalannissa) asusteleva perheellinen filosofian maisteri (maaperägeologi). Kotona asustelee vaimon ja neljän lapsen (3 poikaa ja tyttö) lisäksi piikkiöläistä maatiaiskanakantaa olevia kanoja ja kukkoja tällä hetkellä n. 100 kpl ja lisäksi liharotukanoja (brahmoja ja orpingtonoja), japanin viiriäisiä, 2 mustakalkkunaa, 2 kissaa, 2 koiraa ja 4 vuotta. Harrastan kanojen ja muiden eläintenpidon lisäksi salibandyn pelaamista 4.divarissa (maalivahti), kuntosalilla käyntiä, kalastusta ja luonnossa muutenkin liikkumista. Lisäksi toimin tällä hetkellä Vakka-Suomen eläinsuojeluyhdistyksen varapuheenjohtajana.

Ensimmäiset kokemukset kanoista ja kanojen hoidosta sain 6-vuotiaana, kun isäni hankki 500 kanan lattiakanalan. Osallistuin isäni kanssa kanojen ruokkimiseen ja munien keräämiseen. Viikoittainen mielenkiintoinen operaatio oli, kun yhdessä äitini ja isäni kanssa pesuhuoneessa pesimme kananmunia ja kuuntelimme luontoilta radiosta. Opettajalleni tuli myös ensimmäisestä luokasta lähtien hyvin selväksi se, montako munaa kanat olivat kulloisenakin päivänä munineet. Ehkä kanaharrastuksen siemen kylvettiin alitajuntaani siis jo vuonna 1977 ja tämä puolestaan vaikutti siten, että ostimme vuonna 1999 vanhan maatilakeskuksen, jossa olisi tilaa hoitaa eläimiä. Ensimmäiset piikkiöläistä kantaa olevat maatiaiskanamme ostimme vuonna 2001 Pirjo Aavaharjulta Kis-

kosta. Muutama alkuperäisistä kanoista on vielä elossa, eli ovat jo 11,5 vuotta vanhoja ja voidaankin siis hyvin todeta, että maatiaiskanat ovat todella pitkäikäisiä. Pitkän iän aikana ovat ne myös tarjonneet runsaasti muniä ruokapöytäämme ja tarjonneet käyttäytymisellään monet mukavat ja mieleenpainuvat hetket. Liityimme vuonna 2009 MTT:n säilytysohjelmaan ja olemme nykyään poikastuottaja-statuksella. Tarkoituksenamme edistää maatiaiskan geeniperimän säilymistä ja varmistaa, että myös jatkossa maatiaiskana on säilyttämisen arvoinen.

Elina Lindström, Salo

Olen puutarhuri Kuusjoelta. Asun sukutilan vanhassa päärakennuksessa isäni maatilalla. Perheeseeni kuuluu avomies Markus, tilaamme vartioi Hartsa koira ja 3 kissaa. Harrastuksiini kuuluu akvaario, viherkasvit, huutokaupat, sukututkimus ja oma liiketoiminta, johon kuuluu mm. juhlameikkien teko. Piikkiöläisiä maatiaiskanoja minulla on nelisenkymmentä.

Jarmo Manninen, Kouvola

Olen alunperin kotoisin Kangasniemeltä. Lapsuuteni ja nuoruuteni vietin Keski-Suomessa elukoita, luontoa ja urheilua harrastaen. Lukemaan opettelin Adamsonien, Darwinin, Durrellin, Lorenzin ja muiden erityisesti etologiaa käsittelevien kirjojen parissa. Laskutaito kehittyi parvikokoja ja pesueita laskemalla. Jossain vaiheessa olin valmistunut rakemusinsinööriksi.

Kanalintuharrastuksen aloitin 70-luvulla fasaanien ja viirästen parissa. Nykyään asun Kymenlaakson Valkealassa pienellä maatilalla työpaikan kiusatessa yhä Helsingissä. Kotona kuulu kiekunan ja kotkotuksen lisäksi naukumista, haukuntaa, ammuntaa, hirnuntaa, kalkatusta, viheltelyä, huhuilua, tööttäilyä ja satunnaisesti räähkymistä.

Eläinharrastukseni vuoksi olen liittynyt useaan lintualan yhdistykseen muun muassa WPA (World Pheasant Association) ja sen saksalaiseen viherriikinkukkojen säilyttäjäryhmään, LAATE (International Association of Avian Teachers and Educators) ja WPT (World Parrot Trust). Maatiaiskanojen säilytysohjelmassa kasvatatan kiuruvetistä kantaa.

Tarja Ojanne, Vihti

Olen syntynyt ja elänyt Vihdissä. Koulutukseltani agrologi ja työskentelen maatalousyrittäjänä. Perhe: puoliso ja kaksi poikaa, jotka ovat jo aikuisia. Maatilalla on harjoitettu kananpoikastuotantoa vuosina 1950 – 96, viimeiset 10 vuotta vain maatiaiskanoja, pääasiassa savitaipaleen kantaa. Nyt (2012) lastenlasten iloksi uusi alku, hämäläistä ja savitaipaleen kantaa. Siipikarja-alan neuvontaa, koulutusta ja julkaisutoimintaa 80-luvun lopulta alkaen (MTT, Siipikarjaliiton Pikкусиipi-palvelu). Toimin maaseudun tukihenkilönä. Harrastukset: lapsenlapset, maatiaiskanat, koirat, valokuvaus ja maaseutukulttuuri.

Yhteenveto kasvattaja- vierailuista 2012

Tarja Ojanne

Kesäisellä kiertueella Suomessa kävin yhdeksässätoista maatiaiskan pitopaikassa. Kahden kohteen tiedot saatiin sähköpostilla. Keskustelut käytiin luottamuksellisesti ja käynneistä julkaistaan ainoastaan tämä yhteenveto. Jokaiselle menee lisäksi henkilökohtainen palaute postitse.

Kohteina oli 12 poikastuottajaa (P), 8 säilyttäjää (S) sekä yksi säilytysohjelman ulkopuolinen. Jo aiemmin on ollut tiedossa, että säilyttäjä/poikastuottajastatukset eivät nykyisellään kerro toiminnan todellista luonnetta. Lähes omatarvetuottaja saattaa olla poikatuottajan statuksella ja toisaalta taas säilyttäjä saattaa hautoa vuodessa merkittäviä määriä poikasia myyntiin. Statusmääritykset onkin syytä päivittää.

Kohteista kuudellatoista (76,2 %) oli vain yhtä maatiaiskanakantaa, eikä muita kanarotuja, kuten säilytysohjelman säännöissä on suositeltukin. Muissa kohteissa oli joko kahta maatiaiskanakantaa sekä näiden lisäksi 3 - 4 muuta kanarotua tai yhden maatiaiskanakannan lisäksi 2 - 8 muuta kanarotua. Rotukanoista yleisin oli silkkikana. Muita siipikarjalajeja löytyi ankoja, hanhia, helmikanoja, kalkkunoita, myskisorsia, riikinkukkoja ja viiriäisiä. Yksi kanakanta oli sekarotuinen, mutta se ei ole ollut säilyttäjärekisterissä.

Maatiaiskanparvia oli yhteensä 25 kappaletta. Yleisin parviko oli 20 - 30 lintua.

Suosittelun mukaan kukkoja pitäisi olla parvessa vähintään 20 % kokonaiseläinmäärästä. Tämä määrä täyttyi kuitenkin vain puolessa parvista. Kukkojen määrä vaihteli vajaasta 5 prosentista 37 prosenttiin kokonaiseläinmäärästä. Mitä enemmän suositus ylittyy, sitä parempi. Vähäisempi kukkomäärä sen sijaan vaarantaa parven geneettisen monimuotoisuuden ja merkittävästi alimitoitettu kukkomäärä saattaa jo vaikuttaa haudontatuloiksiinkin.

Haastatteluissa ilmeni, että lisäystoiminta on nykyään paremmin hallinnassa kuin säilytysohjelman alkuaikoina. Hautoviin kanoihin ei enää suhtauduta yhtä huolestuneesti kuin aiemmin, vaan kanojen annetaan hoitaa tehtävänsä mahdollisimman vähällä puuttumisella. Yksinomaan kanan alla haudottiin kuudessa paikassa, enimmillään lähemmäs sata poikasta vuodessa. Hautomakonetta suosii 12 pitopaikkaa, molempia käyttää vuosittain muutama kasvattaja.

Kanat (kanat ja kukot) valokuvattiin ulkotiloissa, mikäli se oli mahdollista (muutamassa paikassa ei ulkoilua ollut järjestetty). Sen jälkeen pyrittiin kirjaamaan ylös kanakanta, kanojen hankintapaikka ja -aika, löytöhistoriasta ilmennyt mahdollinen muu tieto sekä tiedot myöhemmistä hankinnoista ("verenvaihto" saman kannan säilyttäjien kesken), paljonko eläimiä on, kukko/kana-suhde, lisäystapa sekä miten lisäys on viime vuosina onnistunut.

Yksilötunnistaminen perustuu useimmilla eläimen ulkonäköseikkoihin, vaikka pitopaikassa saattoi olla useita rotuja samalla ulkolaitumella. Käytäntöä perustellaan sillä, että mukana olevat rodut on valittu siten, että ne ovat helposti ulkonäön perusteella tunnistettavissa. Siipimerkintä ei ollut käytössä yhdes-

säkään paikassa. Jalkarenkaita ja niitä vastaavia oli useilla.

Eläinten olosuhteet vaihtelivat lähes paratiisimaisista pikkukanaloista perinteistä maatilakanalaa muistuttaviin yksiköihin. Muutamassa paikassa oli liian korkea eläintiheys. Maatiaiskanalan eläintiheyden tulee olla alhaisempi kuin tuotantokanaloissa. Suositus on enintään neljä kanaa neliometriä kohti. Eläimillä tulee olla luonnonvaloa sekä ulkoilumahdollisuus. Kanalan varustelu osataan jo. Orret ja munintapesät löytyivät jokaisesta käyntikohteesta. Munintarauhan vetäytyminen onkin yksi kanan voimakkaimmista lajikohtaisista tarpeista.

Säilytystoiminnan tavoitteista keskeisimpiä ovat kannan lisääminen, puhtauden vaaliminen ja geneettisen monimuotoisuuden ylläpitäminen. Parven lisääminen on onnistunut kaikissa kohteissa lähes vuosittain. Kukkojen määrää on useimmilla varaa kasvattaa. Useiden kanakantojen ja muiden kanarotujen pito on kanakannan rotupuhtauden kannalta aina riskitekijä. Kolme neljäsosaa (76,2 %) käyntikohteista säilyttää ainoastaan yhtä maatiaiskanakantaa eikä muita rotuja. Tämä on paras vaihtoehto, sillä ainoastaan ulkonäköseikkoihin perustuva tunnistus lisää sekoittumisriskiä.

Kukkojen suhteen joudutaan aina valintatilanteeseen; kaikkia ei voida pitää kanojen siitä rasittumatta. Ylijäämäkukkoja päätyy sekä pitoon että pataan. Teurastustaito ja kyky lopettaa eläin ovatkin maatiaiskanapidossa välttämättömiä taitoja.

Luonnonmukaiset olosuhteet ja luontoyhteyden säilyminen (luonnonvalo) tukevat sopeutumiskehityksen jatkumista. Ulkoilumahdollisuuden puuttuminen tai kanalan ikkunattomuus rajaavat kanojen elintilaa luonnottomasti, eikä niitä näin ollen voida pitää hyväksyttävänä.

Elintarviketurvallisuusviraston (Evira) eläintenpitorekisteri on melko uusi asia, johon useimmat ovat kuitenkin valmiita rekisteröitymään, kunhan saavat tietää, miten rekisteröinti tapahtuu. Useimmat poikastuottajat otattavat myös salmonellatestin kerran vuodessa, kuten alkuperäisissä sopimusehdoissa on ollut kirjattuna. Jokakeväistä kanojen ulkonapitokieltoa on pyritty noudattamaan ja useimmilla on jo katetut tarhat muutenkin, haukkoja varten tosin.

Säilytysohjelmassa mukanaolo edellyttää kaikkien säilytyssovimuksen ehtojen täyttymistä. Kasvattajavierailujen perusteella arvioiden säilytysohjelman tavoitteet ovat pääsääntöisesti toteutuneet odotusten mukaisesti. Enemmistö noudattaa sopimusehtoja. Tiedottamista ja neuvontaa tehostamalla päästään kuitenkin jatkossa yhä parempiin tuloksiin.